

De opkomst van de vos in Saeftinghe

Het Verdrongen Land van Saeftinghe is 35 km² groot en daarmee het grootste brakwaterschor van Europa. Het getijdeverschil varieert gewoonlijk tussen de 4-5,5 meter met uitschieters naar 7 meter. Circa 2.500 ha van het gebied bestaat uit schor begroeid met vegetatie. Ongeveer 1000 ha bestaat uit geulen en platen. Op enkele dammen en hoogwatervluchtplaatsen na, staat het gebied jaarlijks meerdere malen onder water. Sinds 2004 worden er vossen in Saeftinghe waargenomen. In eerste instantie werd het gebied alleen als foerageergebied gebruikt. Later (2008) werden er burchten in kunstmatige hoogwatervrije locaties gegraven (dammen). Vermoedelijk hebben nakomelingen van deze vossen zich (eerste burchtvondst 2011, maar vermoedelijk al eerder) vervolgens op natuurlijke locaties (hoge oeverwallen) diep in het schor gevestigd. Momenteel lijkt het gebied qua vossen-territoria redelijk verzadigd te zijn.

Aan de hand van de gevonden burchten en veldwaarnemingen werd de vossenstand in Saeftinghe tijdens het broedseizoen van 2012 tussen 16 en 32 volwassen vossen geschat.

Ecologie van "de schorrenvos"

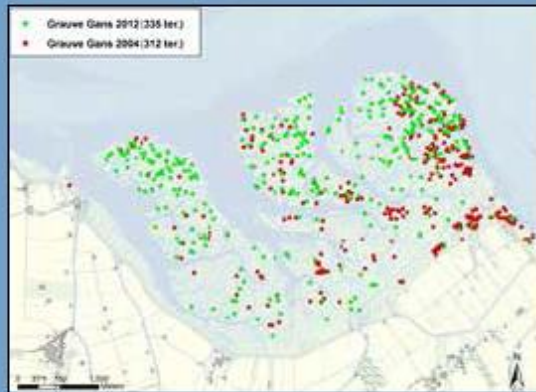
Vossen zijn echte opportunisten; slimme dieren die in een breed scala aan biotopen kunnen leven waaronder steden, bergen, toendra's, moerassen, woestijnen en landbouwgebieden. In dit licht is het dan ook weinig verwonderlijk dat zij ook Het verdrongen Land van Saeftinghe gebruiken als nieuw leefgebied. Enerzijds kan geredeneerd worden dat de vossenstand nu onnatuurlijk hoog is als gevolg van de kunstmatige hoogwatervrije plekken. Anderzijds kan geredeneerd worden dat in een echte natuurlijke situatie het risico op verdrinken vele malen kleiner zou zijn geweest. Van nature had de Schelde een veel groter overstromingsgebied waardoor hoogwaterplekken toen minder vaak voorkwamen. De aanwezigheid van burchten op oeverwallen geeft i.i.g. aan dat ze de

hoogwatervrije plekken niet perse nodig hebben om er te kunnen overleven. Alle burchten liggen wel in de hoogste oeverwallen die bij de meeste springtijden toch ook droog blijven. Toch is het leven hier niet zonder gevaar, zo verdrongen in 2012 zowel jongen als volwassen vossen in het schor tijdens springtij (med. M. Buise). De territoria die vrij komen worden echter weer snel gevuld door (jonge) vossen van de hoogwatervrije burchten of van elders. Er is in Saeftinghe zoveel voedsel (o.a. eieren, jongen broedende vogels, aas en konijnen) beschikbaar dat deze oppertunisten het gevaar van hoog water op de koop toe nemen. Bij laag water lopen vossen veel in de geulen, hier kunnen ze met weinig moeite grote afstanden afleggen. Ook begraasde delen, dammen en excursiepaden worden intensief belopen. Gezien de zeer beperkte vossenactiviteit in 2004 en de intensieve in 2012 kunnen we aan de hand van de broedvogelgegevens van die jaren een voorzichtige inschatting maken van het "voseffect" op broedvogels. Hieruit blijkt dat met er met name een effect is op vrij opvallende bodembroeders als de ganzen, eenden, meeuwen en soorten als waterhoen en meerkoet. Van sommige soorten is te zien dat de vos een groot effect heeft op de aantallen én op de keuzen van hun nestlocatie. Zo heeft een deel van deze soorten zich naar de buitenrand (vosarme deel) van Saeftinghe verplaatst. Van het broedsucces zijn te weinig gegevens bekend om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Wat wel naar voren komt is dat veel legsels van grauwe ganzen (vermoedelijk meer dan 80%) al in de broedfase mislukken. Voor een aanzienlijk deel lijkt het om vossenpredatie te gaan. Er werden zelfs regelmatig door vossen dood gebeten volwassen grauwe ganzen nabij de nesten gevonden. Wegspoeling van nesten speelt in deze 80% misschien wel een even belangrijke factor. Bij de zangvogels zien we bij graspieper, gele kwikstaart en de veldleeuwerik een achteruitgang in het aantal territoria. We verwachten dat deze achteruitgang maar voor een klein deel wordt beïnvloed door de vos. Voor de meeste steltlopers zien we geen "voseffect" terug in de aantallen territoria of broedlocatie-keuze. Dat betekent echter niet dat de vos hierop geen effect heeft, aangezien zij wel invloed op het broedsucces kan hebben. Met name van

de scholekster bestaat het vermoeden dat een deel van de nesten door vossen worden gepreëdeerd (gebaseerd op monitoring van een deel van de nesten in Saeftinghe, med. K. Minnaar). Dit geldt ook voor de bruine kiekendief. Van 19 paren was in 2012 het broedsucces bekend, hiervan waren er slechts drie gelukt (med. W. Van Kerkhoven). Het hoge aandeel mislukkingen heeft waarschijnlijk voor een belangrijk deel te maken met predatie door de vos. Het gros van de kiekendieven broedt in de rietvelden. Hoewel de rietvelden ondoordringbaar lijken, hebben ze in vergelijking met andere vegetaties in Saeftinghe (laag boven de grond) een open structuur. Deze rietvelden hebben daarnaast een vaste veelal droge ondergrond waardoor ze hier eenvoudig toegang tot hebben.

Tijdens hoge waterstanden verdrinken met regelmaat vossen, de vrijgekomen territoria worden echter snel overgenomen. (foto: Henk Castelijn)

De aantallen grauwe ganzen zijn nagenoeg gelijk gebleven gedurende de twee onderzoeksjaren. Wel heeft er een duidelijke verschuiving naar de vossenarmere delen plaatsgevonden.

Foto: Vos - Chiel Jacobusse

Soortnaam NL	1997	2004	2012	Effect vos op aantal territoria	Effect nestlocatie keuze	Effect broedsucces
grauwe gans	72	312	335	Verm.wel, zonder vos waars. Veel hoger	Ja	Ja
grote Canadese gans		10	111	Nog niet of beperkt	Ja	Vermoedelijk wel
bergeend	165	188	382	Nee	Nee	Vermoedelijk wel
wilde eend	631	1.275	626	Ja	Ja	Ja
slobeend	27	43	19	Vermoedelijk wel	Nee	Vermoedelijk wel
bruine Kiekendief	21	27	32	Nog niet	Mogelijk	Ja
Waterhoen	17	59	6	Vermoedelijk wel	Nee	Vermoedelijk wel
Meerkoet	23	110	21	Ja	Nee	Vermoedelijk wel
Scholekster	417	401	386	Vermoedelijk niet	Nee	Vermoedelijk wel
Kluut	121	87	14	Vermoedelijk wel	Nee	Vermoedelijk wel
Kievit	88	65	48	Vermoedelijk wel	Nee	Vermoedelijk wel
Zilvermeeuw	17.292	8.113	3.113	ja, naast sluiten vuilstort	Ja	Ja
Kleine Mantelmeeuw	52	266	62	Ja	Ja	Ja

Tabel met broedvogels die in Saeftinghe vermoedelijk sterk worden beïnvloed door de vos.

Vossenbeheer?

Het Zeeuwse Landschap kiest er voor om geen vossenbeheer toe te passen. Met de komst van de vos in Saeftinghe zijn we aangekomen in een natuurlijker situatie. Voor sommige broedvogels had de komst van de vos een aanzienlijk effect. Het effect van vossenpredatie is voor het gros van de soorten nog altijd veel kleiner dan het overspoelingsgevaar. Om de

zeldzame kustbroedvogels enigszins tegemoet te komen zal er op korte termijn vosbestendige broedgelegenheid worden aangelegd op het gasplateau. Voorlopig hebben de vossen in Saeftinghe niets te vrezen van de mens. Ze lijken dit te beseffen aangezien ze er met grote regelmaat overdag te bewonderen zijn.

Dankwoord

Het monitoren van de vogelstand in Saeftinghe is een zeer intensieve klus, waarbij vele Steltkluut-vrijwilligers een belangrijke rol spelen. Bij deze willen we hen namens Het Zeeuwse landschap bedanken. Speciale dank gaat uit naar Marc Buise die vele burchten van vossen in Saeftinghe opspoorde en de laatste jaren het broedvogelonderzoek coördineert.

Door: P. Calle & W. Castelijns (medewerkers van St. het Zeeuwse Landschap)

Pepijn Calle

Energie duurzaam besparen